

BIJLAGE 1

De LKA fungeert als een actieve *community of practice* waarin digitaal en via themateams leerervaringen en succesformules worden gedeeld. Hier nemen ca. 1.100 deelnemers van 293 gemeenten, waterschappen en provincies deel. In de themateams zijn, naast de decentrale overheden, ook de departementen IenM, EZ en BZK vertegenwoordigd. Naar behoefte van de leden zijn 20 leergroepen en diverse *communities of practice* opgericht rondom specifieke subthema's. Waterschappen werkten met eigen 'actieteams' aan onder andere duurzame energie en mitigatie-adaptatie. Door het hele jaar werden tevens werkbezoeken georganiseerd.

De themateams hadden de volgende focus:

1. Duurzame gebouwde omgeving
2. Duurzame mobiliteit
3. Duurzame bedrijven
4. Duurzame energieproductie
5. Klimaatneutrale stad en regio

En hebben geleid tot de volgende concrete resultaten:

Bij de “Zandwinplas, icoon voor water als energiebron” maken de gemeente Almelo, de gemeente Enschede, het waterschap Vechtstromen, XL Businesspark en het ziekenhuis Almelo lokaal gebruik van het koelingspotentieel van een zandwinplas om zo energie besparen. Door de vrijwel constante watertemperatuur van 5° C biedt de plas gelegenheid voor koudewinning ten behoeve van het nabijgelegen ziekenhuis en andere gebouwen in de omgeving.

Stichting Zonne-energie Wageningen is een samenwerking van bedrijven, instellingen, burgers en overheid in Wageningen. Doel was om verschillende organisatorische, juridische en fiscale modellen te verkennen en daarmee bestaande barrières te slechten en investeringen in zonne-energie zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Voor het behalen van de doelen is binnen de LKA samengewerkt met gemeenten als Amsterdam en Tilburg en met alle gemeenten die deelnemen aan het themateam Duurzame Energie. Dit voorbeeld is bovendien een initiatief dat landelijk opgeschaald is door de SDE+ regeling.

Duurzaam Soesterkwartier in Amersfoort is een initiatief van en voor betrokken wijkbewoners voor een duurzame, leefbare en weerbare wijk. De Vereniging Duurzaam Soesterkwartier wordt door bewoners uit de wijk geleid. Projecten op het gebied van energiebesparing, windenergie, elektrisch autodelen en zonne-energie op scholen. Tientallen wijkbewoners dragen bij aan deze projecten, als kennisleverancier, ervaringsdeskundige, meedenker,

procesmanager of host van de vergaderruimte. Allemaal uitgevoerd op vrijwillige basis. De energieke samenleving ten voeten uit.

In het project “Bewust Duurzaam Thuis” in de gemeente Hardenberg is intensief samengewerkt tussen wijkverenigingen, de gemeente, de Kamer van Koophandel en het bedrijfsleven. Dit heeft geresulteerd in een passend aanbod van het bedrijfsleven aan ruim 6.000 woningeigenaren. In totaal hebben 1.050 woningeigenaren in Hardenberg gedurende de projectperiode energiebesparende maatregelen getroffen. Verwacht wordt dat bij tal van woningeigenaren de verdere oriëntatie en besluitvorming nog loopt of in gang is gezet. Bovendien is de aanpak met ondersteuning van de LKA succesvol nagevolgd in Overijssel, Groningen en Friesland.

Met de Energiefabriek hebben de waterschappen gezamenlijk onderzocht of er zuiveringen binnen afzienbare termijn, met bestaande technieken en tegen acceptabele kosten, energieneutraal te maken waren. Het merendeel van de vijftien zuiveringen leverde een positieve business case én energiewinst op. In 2014 waren de eerste energiefabrieken operationeel waarbij nieuwe technologieën voor het kraken van slib zijn toegepast. In Apeldoorn is een energieneutrale situatie ontstaan door het vergisten van afvalstromen van derden en warmtelevering aan een naastgelegen woonwijk. Ook in Kampen en Nijmegen zijn er afvalwaterzuiveringen die bijna energieneutraal draaien. Door middel van een kanskaart zijn via de LKA verschillende initiatieven onder de aandacht gebracht. Dit heeft geleid tot verschillende projecten van gemeenten en waterschappen.

De waterschappen zijn gestart met de voorbereiding van realisaties van energiefabrieken in onder andere Tilburg, Den Bosch, Breda, Amersfoort, Hengelo, Olburgen en Nieuwegein. Een overzicht hiervan is te vinden op www.energiefabriek.nl.

In het project Groen OV Groen in de regio Arnhem-Nijmegen hebben de gemeente Nijmegen, afvalverwerker AVR en Connexxion samengewerkt om een sluitende keten te maken voor de regionale productie en toepassing van groen gas. Afvalverwerker ARN verwerkt regionaal GFT-afval tot groen gas, waar de bussen in de regio op rijden. Dit leidt tot 90% verlaging van de uitstoot van fijnstof en CO₂, een stimulans voor de groene gasmarkt in de regio en minder afhankelijkheid van de fossiele brandstofmarkt. Concessieverleners van andere provincies hebben gebruik gemaakt van de aanpak (zowel inhoud als proces), waardoor ook concessies in andere provincies succesvolle stappen op weg naar vergroening hebben gezet. Via LKA-bijeenkomsten werd deze ervaringen actief een podium geboden.

Bij de verduurzaming van de Slachthuisbuurt en de Amsterdamse buurt in Haarlem is ingezet op meerwaardecreatie vanuit duurzaamheid. Door te luisteren naar de wensen van de inwoners is een beweging van onderop gecreëerd. Hieruit ontstond een initiatief als ‘De Groene Vrouwen’, waarin

vrouwen uit de wijk zich inzetten voor verduurzaming. Naast resultaten op projectniveau ontstaat ook sociale cohesie. Een dergelijke beweging is ook te zien in Leeuwarden en Zwolle, waar inwoners door eigen inzet invloed kunnen uitoefenen op de wijkbudgetten.